

Het Varnebroek in Alkmaar

in historisch verantwoord, veranderend en onverantwoord perspectief

door Frank Bakkum

In notariële akten, huwelijksakten, geboorteakten, overlijdensakten en vele andere documenten opgeslagen bij het Regionaal Historisch Centrum Alkmaar, ook wel Regionaal Archief Alkmaar, wordt het gebied Varnebrouck, Verrendebroek, Verndebroek, Vernebroek of Varnebroek, gekoppeld aan Alkmaar en Heiloo, regelmatig vermeld. Heden ten dage kennen de meesten van ons het Varnebroek als de straat in Alkmaar die loopt van de hoek Kennemerstraatweg/ Kennemersingel tot aan het Ropjeskuil en daarna overgaat in de Lindelaan. Een naam die deze straat eigenlijk pas in het eind van de 19^e eeuw heeft gekregen.

Waar komt die naam Varnebroek vandaan? De oorsprong van deze naam gaat terug tot vóór 1348 en het gebied dat deze naam draagt, heeft qua oorsprong niets te maken met de plek waar de straat Varnebroek nu ligt. Onze bekende stadsarchivaris eind 19^e eeuw, begin 20^e eeuw, C.W. Bruinvis, heeft rond 1875 het toenmalige stadsbestuur dringend geadviseerd met steekhoudende argumenten deze straat niet zo te noemen. Het stadsbestuur besloot echter anders¹.

Een zeer oude vermelding met een uitstekende geografische context van de naam “Varnebroek” in deze regio (Alkmaar/Heiloo) is gedateerd 18 juni 1556. Op deze dag wordt een akte² opgesteld, waarbij Clara van Nijvelt, ambachtsvrouw van Heiloo, aan de stad Alkmaar, aan het regulierenconvent te Heiloo, aan Tyman van der Meyde en aan de burenen van Varnebroek belooft geen tappersnering te zullen toestaan tussen Jan Remmenlaan en de ban van Alkmaar. Tyman van der Meyde is hier Timan van der Mye, die het huis Kranenbroek in Heiloo toen in leen had van de Heer van Egmond³. Waarschijnlijk stond er in het buurtschap Varnebroek en bij de Jan Remmenlaan in Heiloo een herberg. Nog meer tappersneringen zou zeker leiden tot inkomstenderving voor beide herbergen en verloedering van de omgeving, waar de prior/abt van het Regulierenconvent vast ook niet van gediend was. Ook de stad Alkmaar zat niet verlegen om meer “buitendrink”-gelegenheden. Zij konden daar immers geen bieraccijns over heffen. Varnebroek was dus in 1556 reeds een buurtschap, waarschijnlijk in Heiloo tegen Alkmaar aan, wellicht zelfs banoverschrijdend ook in Alkmaar. Waarom zou Clara van Nijvelt anders zo’n geografisch brede belofte opstellen? Vraag blijft wel waarom Clara van Nijvelt deze belofte heeft opgesteld en op wiens verzoek.

Historisch verantwoord

We blijven nog even in 1556. Er was dus blijkbaar een herberg in de Varnebroek en er waren ook burenen in de Varnebroek.

*Afbeelding 1 - Uitsnede van een manuscriptkaart van de landen die afwateren op de Egmonder- en Bergermeer van ca. 1540, door Simon Meeus
Bron: Archives Nationales Paris, N/I, N/II, N/III, N/IV, N/III/Pays-Bas/10. De hier afgebeelde uitsnede is afkomstig uit het boek Heiloo voor en na Willibrord, 1995, Gemeente Heiloo.*

De oudst bekende kaart waar het buurtschap Varnebroek op staat is gemaakt door Simon Meeus, landmeter geboren in 1508 in Deventer. Het is een manuscriptkaart van de landen die afwateren op de Egmonder- en Bergermeer van ca. 1540, in het bezit van Archives Nationales te Parijs⁴. Het buurtschap wordt niet bij naam vermeld, maar er staan heel duidelijk vier gebouwen ten westen en vier ten oosten van de Westerweg.

Afbeelding 2 - Uitsnede van een kaart van de Onbedijkte Bergermeer en Egmondermeer toegeschreven aan Lourens Pietersz. van vóór 1564.

Hofstede Varnebroek staat rechts, vóór de banscheiding Heiloo/Alkmaar, gelegen enkele tientallen meters van de Westerweg in Heiloo. Links in het midden staat het Klooster de Blinken van de Reguliers van Heiloo met het poortgebouw direct aan de Westerweg. Linksboven is het kasteel Kranenbroek weergegeven met hofstede en buitensingel. In het midden, haaks onder de Westerweg, ligt de Langelaan, later Regulierslaan genoemd.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006013

Kijken we naar de kaart van Lourens Pietersz. van vóór 1564⁵, dan zien we in het midden een afbeelding van een huis met daaronder de naam Varnebroek (later gecorrigeerd tot iets onleesbaars). De dubbele stippellijn rechts daarvan is de banscheiding Heiloo/Alkmaar. Rechts van de banscheiding, dus in Alkmaar, is duidelijk een aangelegde en onderhouden waterweg zichtbaar lopende naar de Egmondermeer, zo ook bij het kasteel Kranenbroek en het Reguliersklooster De Blinken. De vaart bij de Varnebroek is de eerste in Alkmaar, na de banscheiding met Heiloo, vanaf de zuidzijde gerekend. De tweede vaart treffen we aan bij wat later de Wognumse Buurt heet (niet zichtbaar op afbeelding 2). Was de Varnebroek ter hoogte van de huidige Kalkovensweg in die tijd een belangrijke pleisterplaats voor handel en persoonsvervoer tussen Egmond/Bergen en Alkmaar?

Vast wel, anders woonde er in die tijd niet meerdere “buren” en hoefde Clara van Nijvelt anders haar belofte niet te maken om geen tappersneringen toe te staan in het Heilooër deel van dit gebied.

De kaart uit 1541 van Simon Meeus van de Egmonder- en Bergermeer uit 1541 en/of die van Lourens Pieterz van vóór 1564 is in 1624 gekopieerd door Dirck Gerritsz. Langedijk⁶. Deze kaart is vrijwel identiek (maar let goed op de details) aan die van Lourens Pieterz. van vóór 1564, waarbij Varnebroek is geschreven als Varnebrouck. Waarschijnlijk stond dat ook zo vermeld op de kaart van Lourens Pieterz. Hoe Dirck Gerritsz Langedijk aan de perceelafscheidingen komt, 83 jaar na dato, is een raadsel. Deze stonden op de oorspronkelijke kaarten niet vermeld. De percelen Kranenbroek en klooster De Blinken wijken qua bouwstijl significant af van die op de kaart van Lourens Pieterz.

Afbeelding 3 - Uitsnede van een kopiekaart uit 1624 door Dirck Gerritsz. Langedijk van de kaart van de Egmonder- en Bergermeer met aangrenzende percelen land voor de droogmaking uit 1541.

De banscheiding Heiloo/Alkmaar is aangegeven met een groene strook. Varnebrouck wordt door de banscheidingslijn doorsneden als zijnde een buurtschap in Heiloo en Alkmaar.

Bron: Noord-Hollands Archief, Kaartcollectie Provinciale Atlas, bestandsdeelnr. 1408

Vanuit de stad Alkmaar waren er na de droogmaking van de Egmonder- en Bergermeer twee toegangswegen, één vanuit de Geesterpoort naar het Scharloo en verder naar de Wognumse Brug, en één vanaf de Kennemerpoort, langs de singel, door de huidige Varnebroek, linksaf over het Ropjeskuil, dwars door de Hout over een weg die in 1765 de Weg naar Den Hoef heette, Westerweg en de Kalkovensweg (weg naar Den Hoef). Vóór de droogmaking lagen op dezelfde locaties of vlak ernaast de eerder genoemde vaarwegen naar de Berger- en Egmondermeer. Op de kopiekaart van Langedijk uit 1624 staat, ter hoogte van waar nu de Wognumse brug ligt, heel duidelijk “het veer” vermeld. Op de latere kaart van Jan Dirksz Soutman uit 1642⁷ is ook een concentratie van huizen/boerderijen op deze twee ‘pleisterplaatsen’ opgetekend. Let wel, dat de kaart van Soutman is gebaseerd op kartografische gegevens van 1574 en eerder. Varnebroek bij de Kalkovensweg en de Wognumse buurt waren vast en zeker pleisterplaatsen vóór en na de droogmaking van de Egmonder- en Bergermeer en daar hoort natuurlijk een tappersnering bij, een plaats van samenkomst, een herberg. Van de Varnebroek kennen we die uit de eerder aangehaalde akte van Clara van Nijvelt uit 1556. Die van de Wognumse buurt dateert van 3 mei 1608⁸ waarin het de verkoper van het perceel op de hoek van de huidige Nicolaas Beetskade/Bergerweg ZW-zijde niet is toegestaan tussen dit huis en de Geesterpoort een nering van tapperij op te zetten. Blijkbaar was in dit pand een tapperij gevestigd. Dit perceel was kort daarvoor (1591) nog eigendom van Gerrit Allertsz. Woggenum⁹ die daarvoor (1585) een hofstede met een eigen getimmerd huis had aan de Varnebroek (hoek Kalkovensweg/Westerweg NW-zijde)¹⁰. Het is goed mogelijk, dat Gerrit Allertsz. Woggenum zowel in de Varnebroek als later in de Wognumse buurt een tapperij had. Uit zijn erfenis d.d. 16-1-1603 blijkt in ieder geval, dat hij zijn geld niet verdiende met veeteelt, hij had slechts “twee beste koeien”¹¹. Zijn naam wordt anno 2011 nog steeds herinnerd in de Wognumse Brug over de ringvaart en de Wognumse Buurt tussen de spoorlijn, het Bergerhof, de Nicolaas Beetskade en de Bergerweg, waarvan akte.

De droogmaking van de Egmonder-en Bergermeer in de jaren 1562-1564 riep de nodige spanningen op tussen de magistraat van Alkmaar en de twee bedijkers, Lamoraal, graaf van Egmond en Hendrik

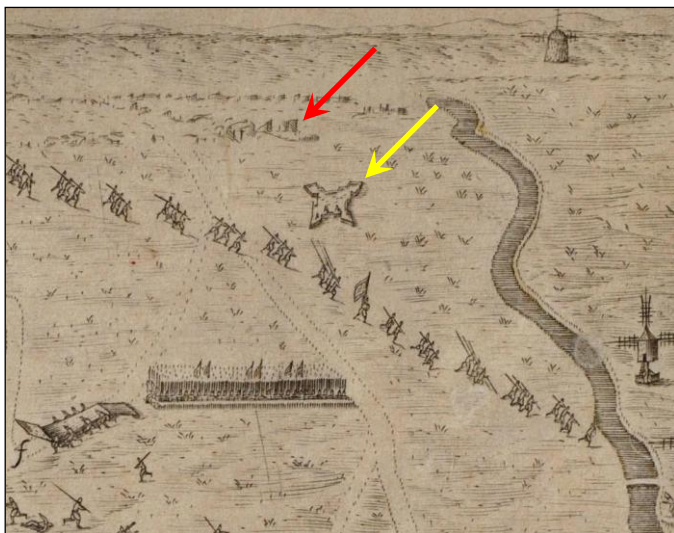
van Brederode, heer van Bergen¹². De regenten van Alkmaar verlangden onder meer, dat een flink deel van het nieuwe land bij het rechtsgebied van Alkmaar zou worden gevoegd. De Alkmaarse eisen kwamen voort uit de problemen van het stadsbestuur met de vele, vlak onder de vestingmuren, gevestigde tapperijen. Die lagen net buiten het rechtsgebied van Alkmaar. De burgers konden er dus makkelijk heen om het goedkopere bier te drinken, dat niet was belast met de binnen de muren geheven bieraccijns.

Het zogenaamde "buitendrinken" deed de opbrengst van deze belasting geen goed. Dit knelde bijzonder omdat de bieraccijns een van de belangrijkste inkomstenbronnen van de stad vormde. Bedijken van de Egmonder-en Bergermeer zou het probleem volgens de regenten vergroten omdat er dan nog meer tappersneringen zouden komen waar de burgerij zich aan accijnsvrije drank te buiten kon gaan.

Op 20 augustus 1565 slechtte Margaretha van Parma tenslotte het conflict tussen de heren van Egmond en Bergen en Alkmaar. De landvoogdes wees de jurisdictie over het nieuwe land aan de eerst genoemden toe, maar zij bepaalde tegelijkertijd dat er binnen een bepaalde limiet rond Alkmaar in de twee meren geen tapperijen mochten worden opgericht. Op 22 december 1597 krijgt de stad Alkmaar zijn rechten over een deel van de Egmondermeer terug van de Staten van Holland¹³.

In 1573 is er ook sprake van een gebiedsnaam Varnebroek of Vernebroek. Bij verkoop van het riet in de drooggemaakte Egmondermeer in 1573¹⁴ wordt in het Verhuurbouck van Egmont drie keer een koper vermeld, verschillend van naam, wonende in de Varnebroek of Vernebroek. Dit riet werd doorgaans 's winters gesneden, als de sloten bevroren waren, door rietdekkers, in dit geval door drie verschillende rietdekkers uit de Varnebroek. Zij zullen gewoond hebben in de huizen aan de oostzijde van de Westerweg op de Alkmaarder Geest.

Op 31 juli 1573 wordt de hofstede Kranenbroek, het buurtschap Varnebroek en ook Nieuwpoort door de Nederlandse opstandelingen (Geuzen) platgebrand om te voorkomen dat het opkomende Spaanse leger daar een legerplaats zou stichten. Met al dat riet zal het een hels vuur zijn geweest. Op een oude kopergravure uit 1640 van het Spaanse beleg van Alkmaar in 1573 zijn de resten nog vaag opgetekend. Het is niet voor niets geweest, want de Spanjaarden vonden het gebied rond de Varnebroek van strategisch belang. Ze bouwden zelfs een houten schans op de plaats waar nu de Algemene Begraafplaats is.

Afbeelding 4 – Uitsnede van de kaart "Alcmariae urbis Hollandiae ab Hispanis gravite obsessae" en "Belegeringhe der stat Alcmaer". Het beleg van Alkmaar in 1573. Gedrukt "Voor Jan Volkersz., boeckverkooper woonende op de Mient, in den Witte Os", ca. 1640

De rode pijl geeft de overblijfselen weer van de Varnebroek en het Reguliersklooster te Heiloo. De gele pijl wijst de Spaanse schans aan.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006001

Bekijken we de kaart van Gerrit Dirksz. Langedijk en zijn zoon Dirk Gerritsz. Langedijk uit 1620¹⁵, dan valt op, dat deze kaart alleen details aangeeft van de Egmondermeer en van daarbuiten slechts uiterst summere gegevens. Kranenbroek en Varnebroek staan er niet eens op. De totale kaart is een uitsnijding van een oorspronkelijk grotere kaart. Slechts de uitsnijding is bewaard gebleven. Het landgoed Kranenbroek had er wel op kunnen staan, het gebied valt immers binnen de uitsnijding.

Afbeelding 5 - Fragment van een uitgesneden kaart van de De bedijkte Egmondermeer, gemeten door Gerrit Dirksz Langedijk en Dirk Gerritsz Langedijk uit de Catalogus Perfect Gemeten nr. 39. van 1620.

In het midden onder de ringvaart is de Kalkovensweg weergegeven, echter niet volledig. De uitsnijding gaat immers niet verder. De banscheiding Heiloo/Alkmaar is ook niet vermeld.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006010

Op de "Caarte vande Egmondermeer Also de zelve bedijkt is An.o 1555 ende gemeten door Gerrit Dirksz. Langedijk Ano 1574" van Jan Dirksz Zoutman uit 1642¹⁶ staat het Varnebroek echt als buurtschap aangegeven ten zuiden van de Kalkovensweg (Heiloo), ten noorden (Alkmaar) en ten oosten van de Westerweg (Alkmaarder Geest).

Afbeelding 6 - Uitsnede van een kaart van de bedijkte Egmondermeer van Jan Dirksz Zoutman van 1642 (opgemeten door Gerrit Dirksz. Langedijk in 1574)

De banscheiding met Heiloo staat hier niet op aangegeven. De naam "Varnebroek" staat hier rechts van de Kalkovensweg. Let op de kleine knik in de weg. Liep hier rechts daarvan misschien de korte vaart naar de Egmondermeer (zie eerste afbeelding 2)? Op latere kaarten is deze vaart weer wel opgenomen.

Aardig detail is, dat Jan Zoutman de kaart maakte in 1642 aan de hand van de opmetingen van Gerrit Langedijk in 1574. Het Klooster de Blinken van de Reguliers werd in 1571 gesloopt. Zelfs het bronmateriaal van Langedijk was al verouderd.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005093

Op de "Kaart van de Egmonder-meer aldus gemeten en geкартеert door Lauris Pietersz lantmeter tot Alkmaar 1566 en 1567 gecopieert int jaar 1661" van waarschijnlijk Jan Dirksz. Zoutman¹⁷ staat de Varnebroek niet vermeld, evenals het Reguliersklooster de Blinken. De vaart naar de Egmondermeer bij de Varnebroek staat er wel op. De kaart is minder gedetailleerd en minder nauwkeurig dan die van 1642. Waarom Zoutman deze kaart in 1661 maakte aan de hand van verouderde gegevens van Lourens Pietersz., is onduidelijk. In 1642 beschikte hij immers over meer recente opmetingen uit 1574 van Gerrit Langedijk. En een exacte kopie zal het niet geweest zijn, Klooster de Blinken bestond in 1567 nog in volle glorie. Feit is wel, dat Lourens Pietersz van de bedijkte Egmondermeer en Bergermeer tussen 1566 en 1567 een kaart heeft gemaakt, ook al is deze niet meer in enig archief terug te vinden, tenzij hier de kaart van Lourens Pietersz van vóór 1564 wordt bedoeld (Afbeelding 2).

Afbeelding 7 - Uitsnede van de "Kaart van de Egmonder-meer aldus gemeten en geкартеert door Lauris Pietersz lantmeter tot Alkmaar 1566 en 1567 gecopieert int jaar 1661" van waarschijnlijk Jan Dirksz. Zoutman

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1004154

De prachtige "Kaarte van 't Graafschap Egmont de heerlijkheit van Wimmenum als mede van Heijlo" van Jan Dirksz Zoutman uit 1665 geeft een schitterend overzicht van de omgeving Alkmaar, Wimmenum, Egmond en Heiloo uit die periode. De Varnebroek staat er met naam op met vier boerderijen/huizen rond de Kalkovensweg en ook een concentratie van bewoning bij de Kalkovensbrug bij de ringvaart van de Egmondermeer. De kalkoven staat er met naam ook op. In de Kijfpolder stond ter hoogte van de Terborchlaan een middelgrote waterwipmolen

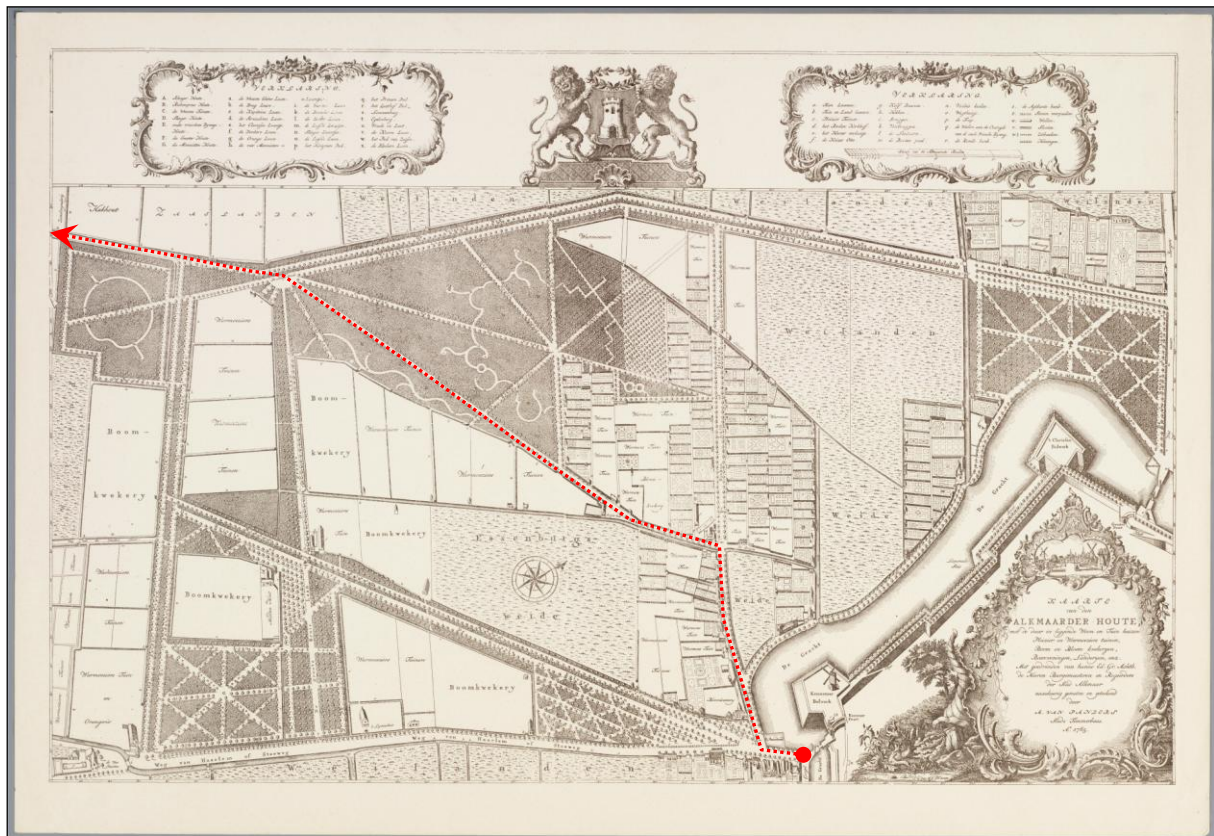

Afbeelding 8 – Uitsnede van de "Kaarte van 't Graafschap Egmont de heerlijkheit van Wimmenum als mede van Heijlo" van Jan Dirksz Zoutman uit 1665

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005075

Historisch veranderend

In de Verpondingsregisters van Alkmaar van 1733¹⁸ wordt het gebied Varnebroek aangeduid als “Vernebroek buiten de Kennemerpoort”. In 1733 stonden er in totaal 32 woningen in de Vernebroek, verpondingsnummer vp2890 tot en met vp2420, waarbij twee nummers bestonden uit twee woningen onder één dak. Geografisch gezien is dit het gebied tussen de huidige Prins Bernhardlaan, Kennemerstraatweg, Varnebroek, Lindelaan, Westerweg (ook de westzijde vanaf de Lindelaan tot aan de Egmonder ringvaart), Regulierslaan, Zanderslootweg, Prins Bernhardlaan). Het overgrote deel van de huizen stond aan het huidige Varnebroek en Ropjeskuil. Daar waren immers van oudsher de warmoezeniers- en stadstuinen, later ook steeds meer pleziertuinen. De Lindelaan, toen Boekelaan genaamd, was aan weerszijden nog bouwland, waar later heel veel pleziertuinen werden aangelegd door de welbedeelde burgerij van de stad Alkmaar. Rond 1733 waren er ook een aantal huizen van vooraanstaande burgers aan de huidige Prins Bernhardlaan en Harddraverslaan, feitelijk, qua bewonersconcentratie, deel uitmakend van de Nieuwpoort. Nu staat daar de muziektuin. Het oorspronkelijk buurtschap Varnebroek uit de 16^e eeuw hoorde in 1730 tot Alkmaar, inclusief de boerderij “Varnebroek” aan de Kalkovensweg/Westerweg ZW-zijde (Kad.HLO-A21). Deze boerderij met 34 morgen land was in 1733 eigendom van het Geestelijk Comptoir Haarlem, waarover later meer. Er stonden in 1733 daar nog maar twee boerderijen en een werkmanshuisje langs de ringvaart. De hoekwoning van de kaart van Zoutman uit 1665 evenals het voormalige huis van Gerrit Allertsz Woggenum zijn verdwenen. Van een buurtschap was eigenlijk geen sprake meer. Van een pleisterplaats was wellicht 25 jaar na de droogmaking van de Egmondermeer niets meer over. Gerrit van Woggenum heeft daar maar kort gewoond, van iets voor 1585 tot 1591. Als hij een herberg had aan in de Varnebroek, hetgeen zeer aannemelijk is, en er valt geen droog brood meer aan te verdienen, dan zoek je je heil elders, in zijn geval langs de Bergerweg. Het zal daar vast drukker zijn geweest dan aan de Kalkovensweg, ook voor het verkeer naar Egmond.

Afbeelding 9 - Kaarte van den Alkmaarder Hout uit 1765 van Stadstimmerbaas A. van Panders

Met rode stippellijn is aangegeven hoe men vóór 1600 van de Kennemerpoort naar Egmond aan de Hoef ging. Na 1600 is de Alkmaarder Hout aangelegd en zal de Wilhelminalaan en Harddraverslaan, toen geheten Midden Ryweg, ongetwijfeld ook zijn gebruikt als doorgangsweg naar Den Hoef.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005061

Rond 1800 heeft de Alkmaarder Pieter Roose Kzn. een prachtige beschrijving gemaakt van alle straatnamen in Alkmaar door de eeuwen heen¹⁹. Hij omschrijft Varnebroek als volgt: “De Varnebroek is die massa gronds, die ten zijden de Boekenlaan [Lindelaan] zich uit strekt tot aan ’t grond gebied van Heilo, de Tuijnen van Roppies kuijl, de westerhouten en de Boerderijen aan ’t begin der hoeverweg, zijnen daar op gegrondvest. deeze grond was 1597 gedoeld in Kroften, zommige zijne door ’t afsanden merklijk verlaagd en met cingel aerden gespijsd. De oude westvriesche weg ging over den wester bodem en 1539 waaren der 6 bewoonderen.”

Er is hier dus sprake van “boerderijen aan ’t begin der hoeverweg”. De huidige Kalkovensweg en het stuk Westerweg naar de huidige Prinses Julianalaan en vandaar uit dwars door de Hout naar het Ropjeskuil heette rond 1800 en ook daarvoor ook al in 1591, de Hoeverweg of Weg naar Den Hoef. In transportakten van onroerend goed tussen 1585 en 1591 wordt deze weg ook zo genoemd. Van de Alkmaarder Hout is in 1765 een prachtige kaart gemaakt door de Stadstimmerbaas A. van Panders²⁰. Naast de vele pleziertuinen en warmoezenierstuinen in het gebied rond het huidige Varnebroek en Lindelaan, zien we ook, dat de Weg naar Den Hoef feitelijk begon bij het Ropjeskuil, als een diagonaal door de Hout liep, aansloot op de Westerweg bij de Prinses Julianalaan en vandaar richting Kalkovensweg. Dit tracee staat reeds vermeld op de kaart van Simon Meeu(w)s van 1540. Het huidige Varnebroek heette in 1765 en in 1869 “Het Buurtje”²¹. Bij het begin van de Boekelaan (Lindelaan) stonden paaltjes ter hoogte van Herberg Keizer Otto (later De Keizerskroon), geen doorgaande weg dus voor paard en wagen. Het noordelijke deel van de Westerweg heette de Vriesche Weg (ook aangehaald door Pieter Roose in 1800) tot aan het Scharloo. Feitelijk is dit de huidige parallelweg die langs de huizen aan de westzijde loopt. De Westerweg aan de oostzijde heette toen Westerhoutlaan.

Pieter Roose tekende rond 1800 op, dat in de Varnebroek rond 1539 “waaren der 6 bewooners”. Ervan uit gaande dat in 1539 er reeds een pleisterplaats was bij de Kalkovensweg, is het zeer aannemelijk, dat deze 6 bewoners rond de pleisterplaats Varnebroek woonden, dichtbij het Reguliersklooster de Blinken en dichtbij Kasteel Kranenbroek. In de akte van Clara van Nijvelt uit 1556 is immers sprake van minimaal twee woningen in Varnebroek, met inbegrip van de tappersnering. De kaarten van Meeus uit 1541 en die van Soutman uit 1642 (bronmateriaal uit 1574) bevestigen dit ook nog eens visueel met boerderijen en huizen rond dit gebied.

In 1804 is Jan Klaasz Welboren, veeboer op de stolpboerderij Varnebroek, buurtmeester van buurt 3 in wijk A, grondvergadering [kiesdistrict] 3²². Hij had namens de gemeente de taak om de buurt een beetje in de gaten te houden of er geen schrijnende gevallen van armoede zich aan het licht deden. In 1804 woonden in zijn buurt 69 bewoners, waaronder geen armen. In 1808 stonden er 10 huizen/boerderijen in zijn buurt. Feitelijk was dit geen buurt, maar een gebied dat zich uitstreckte van de Kalkovensweg, de Alkmaarse Egmondermeer, Ruysdaalkade, Hoevervaart, Westerweg (westzijde), Prins Bernhardlaan, Zanderslootweg, Regulierslaan, Westerweg (westzijde en oostzijde).

De naam Varnebroek

De naam Varnebroek wordt dus reeds in 1556 vermeld. Andere naamgevingen zijn Ver ende broek, Vernebroek, Vernebroek en Varnebroek. De woorden “Ver”, “ende” en “Broek” zijn daaruit af te leiden. Het woord “Broek” betekent een moerassig land. Vóór de droogmaking van de Egmondermeer in ca. 1565 was de Westerweg in Alkmaar de scheiding tussen hoogland (oost) en laagland en water (west). De strook land vanaf de Geesterweg tot aan de Regulierslaan heette de Alkmaarder Geest, een oude strandwal van Limmen tot aan de Grote kerk in Alkmaar, waar in de 17^e eeuw de Berger/Geester Hout en Wester Hout op is aangelegd. De Westerweg liep langs deze oude strandwal. Heden ten dage hebben de huizen aan de westzijde van de Westerweg van de Kalkovensweg tot aan de Alg. Begraafplaats een zeer laag gelegen achtertuin, een niveauverschil van ca. 1,5 m. We kunnen aannemen, dat de Egmondermeer vóór de droogmaking bij sterke westenwind het water opstuwde tot aan de Westerweg toe. Dit opstuwende water in de Egmondermeer, maar ook vanuit het IJ naar de Egmondermeer heeft de monniken van de Egmondse Abdij al reeds in de 11^e eeuw doen besluiten om dijken aan te leggen. Graaf Floris V heeft in 1272 om andere redenen een dam aangelegd in de Rekere ter hoogte van Krabbendam waar de Rekere uitmondde in de Zijpe. Sedertdien was de Egmonder/Bergermeer een rustig kabbelend binnenmeertje. Het land ten westen van de Westerweg werd in de 18^e eeuw de Kijfpolder en boven het Scharloo de Wezenpolder en later Eendrachtspolder genoemd. Vóór de droogmaking van de Egmonder- en Bergermeer waren dit geen polders, maar een soort uiterwaarden van de Egmonder- en Bergermeer. Na de droogmaking in 1565, moest ook dit land bemalen worden omdat het anders vol liep met water. Dit getuigd ook de later geplaatste wipwatermolens aan de oostzijde van de ringvaart van de Egmonder- en Bergermeer. Molen “De Eendracht” bij het Bergerhof is daar nog een laatste overblijfsel van, al is die in 1771 vervangen door een fraaie stenen poldermolen, zoals die er anno 2011 nog staat.

De naam “Broek” is hiermede duidelijk gemaakt. Stadsarchivarissen Bruinvis en later Wortel kwamen tot dezelfde conclusie: “broek duidt inderdaad op het laaggelegen, drassige land aan de rand van de geestgrond, afdalend naar de Egmondermeer”²³.

Bruinvis wijst erop, dat deze buurt ook wordt vermeld in een verpondingenboek van 1534²⁴ als “die Vardenbruck” met 8 aangeslagenen (dit komt precies overeen met de acht opgetekende bouwwerken op de kaart van Simon Meeu(w)s uit 1540) en in de lijst van hoofdbewoners van maart 1519²⁵ “die Verdenbroeck” met 6 bewoners²⁶.

De naam “Varne” vraagt wat meer spitwerk in de archivalia en ook wat meer spitsvondigheid. Stadsarchivaris T.P.H. Wortel heeft dit in de jaren zestig reeds gedaan en opgeschreven in een reeks

artikelen over de herkomst van straatnamen in Alkmaar²⁷. Hij refereert daarin aan Bruinvis die vermoedde dat Varne, Vrede betekent. Wortel vindt dit iets te kort door de bocht met name omdat deze betekenis vooral in de zuidelijke Nederlanden voorkomt. Was Bruinvis wellicht geïnspireerd door de zandstenen versiering op de dampalen die de toegangsweg van het huis Kranenbroek sinds circa 1800 sieren? Daarop staat te lezen "Vredenoord". Inmiddels weten wij, dat deze versiering afkomstig is van een koepel aan het huidige Varnebroek 25 welke na een verbouwing door de toenmalige bewoners, de familie Koorn, de naam "Aurora" kreeg²⁸.

Wortel besluit nog dieper te zoeken in de verschillende archieven en met resultaat. In het register van het haardgeld uit 1493²⁹ vindt hij de buurt als "in die Verdenbroeck" met 4 bewoners van haardsteden. Een blaffert van goederen van de parochie- (Grote) kerk levert nog de volgende vermeldingen uit de 2^e helft van de 15^e eeuw³⁰: "Vardenbroec" (1460), "een laen ... in die Vardenbroeck" (1483) en "die laen in Fardenbroeck" (1483). In het archief van het Oude Hof vindt Wortel een akte van verruiling uit 1428 met daarin vermeld een stuk land gelegen "inden vriede van Alcmer bi Verrenbroec..."³¹.

In de archieven van de Abdij van Egmond vindt hij nog oudere akten die mogelijk kunnen duiden richting ons Varnebroek. Allereerst een oorkonde van 9 december 1407³², waarin schepenen van Alkmaar wegens door Willem Dirxz. aan de grafelijke rentmeester verschuldigde huur, aan deze laatste in onderpand geven een koeweide en 5 want lands, gelegen binnen de vrijheid van "Alcmere", resp. "bi die croft" en in "ver Nellen broec". Een akte van 8 maart 1404³³ uit hetzelfde archief behandelt de eigendomsoverdracht door Jan Lambrechtsz. aan Dirc Willem Dirczoonsz. van 4 koeweiden in de vrijheid van "Alcmere" "bi der nuwer poirte" en van 5 want lands binnen deze vrijheid "in ver Nellen broec". Het zou zomaar kunnen, dat deze Dirc een zoon was van de Willem Dirxz. uit de akte van 1407.

Wortel merkt hierbij op, dat het voorzetsel "in" wijst op een buurt en het woord "ver" in de 15^e eeuw vrouw of vrouwe betekent.

De oudste akte, met mogelijk een verwijzing naar Varnebroek, die Wortel in dit archief van de abdij heeft gevonden, is gedateerd 26 november 1348³⁴. Het betreft hier een door schepenen van Alkmaar opgemaakte en gezegelde oorkonde waarin Willaem van Rietwiic, poorter aldaar, aan de abt van Egmond als schadevergoeding opdraagt enig land en zaailand, gelegen in de vrijheid van "Alcmaer" in "ver Reylande broec" en bij de "Holenwech".

De namen "croft", "holenwech" en "broec" wijzen allemaal naar één gebied in Alkmaar, namelijk het gebied ten oosten van de Egmondermeer (broec) ingedeeld in croften met een Holleweg. Een croft, krogt, krocht is "Een hooge zandgrond, of een op hooge zandgrond aangelegde akker, in 't bijzonder toegepast op akkers in de duinen"³⁵, zeer van toepassing op de grond van de Alkmaarder Geest. De "Holenwech" moet in 1348 beeldbepalend zijn geweest, anders vermeld je dat niet in een akte. Het is goed mogelijk dat met deze weg de huidige Westerweg werd bedoeld. De Alkmaarder Geest is gesitueerd op een oude strandwal die loopt van onder Limmen, over Heiloo naar Alkmaar. Deze zandgrond, bedekt met een dunne laag aarde/humus werd voornamelijk gebruikt voor akkerbouw en de aanplant en kap van hakhout, later door verschraling ook wel voor weiland. De Geester/Berger Hout en de Westerhout zijn daar vanaf 1600 op aangeplant. De akkers of croften en weilanden op die grond waren omzoomd met begroeide aarde wallen, hetgeen nog steeds zichtbaar is in het gebied ten zuiden van de Prins Bernhardlaan tot aan de Randweg en ook verder zuidelijk richting en in het Heilooër Bos. Als daar tussen die aarde wallen een weg tussen liep, werd dat in de volksmond een holle weg genoemd.

Maar wie was nu die vrouw Reylande die later werd verheven tot vrouw Nellen, de vrouw of vrouwen waarnaar een "broec" is vernoemd? Daarover schiet Wortel tekort in de beschikbare archivaliabodem. Wel vermeld hij nog een plausibele uiteenzetting over hoe vrouw Reylande's broek in de loop der jaren is vervormd tot het latere Varnebroek. Zelf noemt hij zijn redenering 'wankel' en 'gewaagd' zoals het een professioneel archivaris met onvoldoende bewijsmateriaal betaamd. Maar toch, in 1404 was het Varnebroek reeds een buurtschap en in 1493 rookten daar vier schoorstenen

van boerderijen, herbergen en/of huizen. Het was zeer waarschijnlijk een pleisterplaats, een plaats van samenkomst van mensen met goederen die pendelde tussen Egmond aan den Hoef en Alkmaar, vice versa en van oudsher ook tussen Alkmaar en Heiloo, een plaats waar je wat kon drinken en eten in afwachting van het verdere vervoer. Misschien stond vrouw Reylende zelf wel in 1348 achter de toog in de herberg om de boeren, burgers en buitenlui te voorzien van de nodige stadsaccijnsvrije versnaperingen.

De Hofstede Varnebrouck

Afbeelding 10 - Uitsnede van een kaart van de Onbedijkte Bergermeer en Egmondermeer toegeschreven aan Lourens Pietersz. van vóór 1564.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006013

Op de kaart van Lourens Pietersz van vóór 1564 staat duidelijk een huis getekend met het later onleesbaar gemaakte onderschrift Varnebrouck. Aan de oostzijde van het huis kunnen we een puntgevel herkennen, een dak bedekt met leien (grijs) en aan de zuidzijde is sprake van een tweedelige uitbouw van een lagere hoogte dan het hoofdgebouw met leien bedekt. In die tijd werden alleen voorname stenen gebouwen voorzien van een leiendak. De dichtst bij zijnde plaats waar lei gewonnen werd, was in de Belgische Ardennen. Vrijwel parallel aan de noordzijde is ook nog een dakconstructie met leien zichtbaar, echter deze is door een watervlek o.i.d. niet goed te onderscheiden. Wel goed te zien is een driehoek hetgeen impliceert dat het dak aan de oostzijde doorliep, een zogenaamd schilddak. Aan de westkant liep het gebouw door tot voorbij het hoofdgebouw (in perspectief loopt het dak hoger uit dan het voorgebouw). Waarschijnlijk hebben we hier te maken met een "Langhuisboerderij" of "Langschuur". Rechts van de langschoor is ook vaag aan de westkant een uitbouw zichtbaar, waarschijnlijk een woongedeelte met vermoedelijk een trapgevel. Beide gebouwen stonden vlak naast elkaar, met waarschijnlijk een doorgang ertussen van

twee á drie meter breed. Het gebouw op de voorgrond had duidelijk geen agrarische bestemming. Het diende als woonhuis, of meer voor de hand liggend als herberg, tot 1573, want toen werd het door de opstandelingen verwoest. Na 1573 stichtte Gerrit Allertsz van Woggenum aan de overzijde vermoedelijk een tapperij.

Een ander merkwaardig detail is het stuk getekend onder (vóór) de deur van het voorgebouw. Dit is geen onderdeel van het bouwwerk, anders zou de deur verder naar onderen lopen. We hebben hier wellicht te maken met een erf dat in terrasvorm is aangelegd. De hofstede Varnebroek stond langs een vaart die naar de Egmondermeer liep. Deze vaart was aan beide zijden voorzien van dijken als bescherming tegen opstuwend water. Langs of op die dijk liep een pad naar de Egmondermeer om de scheepjes makkelijk binnen te halen. Hofstede Varnebroek lag dus lager dan de weg/dijk. Het voorgebouw had ook inwendig waarschijnlijk een vloer op twee of drie verschillende niveaus. Toegang naar het voorgebouw vanaf de weg ging via een trapje naar beneden. De oprijlaan tussen het voorgebouw en de langhuisboerderij zal ongetwijfeld via een talud zijn geweest. Hierlangs moesten immers de boerenwagens en/of rijtuigen het erf oprijden.

De watervlek kan ook een overhangende boom zijn, echter die kleurde Lourens altijd groen. Als het een boom is, dan was het een forse boom, hoger dan het huis, zeker zo'n 60 jaar oud en dicht op het huis geplant. Een huis bedekt met leien, opgetrokken uit bakstenen, in een agrarische omgeving werd in die tijd een hofstede genoemd. Waarschijnlijk stond de hofstede Varnebrouck er al in 1500 en is daar later, vóór 1556, een herberg naast gebouwd. Op de kaart van Simon Meeu(w)s van ca. 1540 staan heel duidelijk twee gebouwen aan de zuidzijde (links) van de kalkovensweg. Vraag is of het voorgebouw zoals door Lourens Pietersz opgetekend hetzelfde gebouw is als Simon Meeu(w)s optekende op de kruising Westerweg/Kalkovensweg. Waarschijnlijk niet, want dat pand stond vrijwel direct aan de Westerweg en behoefde dan geen trap om op de weg te komen. Het hoekgebouw is in 1665 nog gekarteerd en opgetekend. Gezien de perceelgrootte had het ook duidelijk geen agrarische bestemming. Simon Meeu(w)s tekende ook nog een bouwwerk ten zuiden van de hofstede Varnebroek, vrijwel op dezelfde hoogte. Het is goed mogelijk dat dit een schuur is die behoorde bij de hofstede Varnebroek. De huidige stolpboerderij Varnebroek beschikt ook over een stolpschuur.

De schets van deze bouwwerken is door Lourens Pietersz wellicht in één minuut tijd opgetekend. Maar toch, hij heeft dit huis in zijn opmetingen van de Egmonder- en Bergermeer gezien en daar wellicht een houtskoolschets van gemaakt, zo ook van de andere bouwwerken die op zijn kaart prijken, voornamelijk genoeg om op te tekenen.

In de Verpondingsregisters van 1730 wordt het eigendom van dit perceel toegeschreven aan het Geestelijk Comptoir van Haarlem, "woning met 34 morgen land, staande de huizing niet op 't land" in de Vernebroek buijten de Kennemerpoort. Na de reformatie in 1573/1580 in de Noordelijke Nederlanden werden alle bezittingen van de Rooms Katholieke instellingen geconfisqueerd door de Staat en ondergebracht bij het provinciaal dan wel het stadsbestuur. Daartoe werd een kantoor of comptoir opgericht om deze goederen te beheren en de financiën in goede banen te leiden (pacht- en rente-inkomsten en uitgaven aan onderhoud). De Hofstede Varnebrouck was vóór 1573 óf eigendom van de Abdij van Egmond³⁶ óf van het Reguliersklooster te Heiloo. Deze laatste orde is in 1571 met al haar bezittingen naar Haarlem verhuisd.

In 1779 werd deze stolp met grond toegeschreven aan Klaas Jansz Welboren die was getrouwd met Trijntje Klaas Bakkum (alias Kooijman). In 1832 werd dat land, inclusief het perceel grond waar het Reguliersklooster De Blinken op heeft gestaan en de boerderij Varnebroek toegeschreven aan Klaas Dekker (aangetrouwde familie van Welboren/Bakkum)³⁷. Dit is een sterke aanwijzing, dat de hofstede Varnebrouck en de omringende landen in de Varnebroekpolder vóór 1571 eigendom waren van de Reguliers van Heiloo en na 1571 dus van de Reguliers van Haarlem³⁸. De grond die de Reguliers van Heiloo in de periode 1585-1573 in bezit hadden in Alkmaar ten noorden de Kalkovensweg, was in 1590 reeds eigendom van de Huisarmen of de Wezen van Alkmaar (=Kad.E3)³⁹. Gerrit Allertsz Woggenum kocht op 27 juni 1588 een hofstede in de Vernebroek onder Alkmaar waar hij reeds een huis op timmerde⁴⁰. De grond huurde hij voor f 100,- per jaar (=Kad.E2) en die grond was bij verkoop van het huis in 1591 eigendom van de Stad Haarlem. Het huurcontract van de grond

liep bij verkoop nog 7 jaren⁴¹. Op 6 maart 1571 verkochten broeder Jacob Hendriksz. Saft, “prior ende ander gemene conventualen der canoniken regulieren van Amsterdam in Heyloe” aan de Stad Alkmaar een perceeltje land, gelegen aan de zuidzijde van hunne Veerweydt in de ban der stad over den geest, dat afgedolven was tot een publieke wagenweg⁴². Deze akte, voorzien van een geschonden zegel van de prior, kan betrekking hebben op de huidige Kalkovensweg, doch in soortgelijke akten werd dan verwezen naar een ligging: “Buijten de Kennemerpoort”. Meer voor de hand ligt de huidige Bergerweg. Daar was toen immers Het Veer, buiten de Geesterpoort, over de Geest.

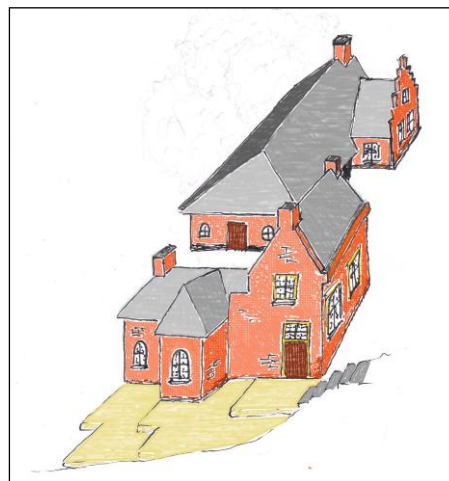
Feit is, dat de hofstede Varnebrouck een voornaam bouwwerk was omdat Lourens Pietersz het op zijn kaart intekende, naast Kranenbroek en het Reguliersklooster in deze omgeving. Lourens Pietersz was daar niet zo scheutig in op zijn vrij sobere kaart.

Dit is overigens de enige bewaard gebleven afbeelding van de Hofstede Varnebrouck uit zijn tijd van bestaan. De hofstede is door de opstandelingen in 1573 in brand gestoken, gelijk aan het kasteel Kranenbroek en vele andere bouwwerken, ten einde het opkomende Spaanse leger niet de mogelijkheid te geven deze gebouwen te kunnen gebruiken als legerplaats. De Abdij van Egmond was reeds in 1572 grotendeels verwoest en het klooster De Blinken werd op last van de kersverse bisschop van Haarlem in 1571 al gesloopt⁴³. Na de terugtrekking van de Spaanse troepen op 8 oktober 1573 uit Alkmaar (Alcmaria Victrix) begon de wederopbouw. Hofstede Varnebrouck was vervallen tot een ruïne, zo niet volledig afgebroken, werd niet herbouwd, doch maakte plaats voor een stolpboerderij. Waarschijnlijk heeft de huidige stolp Varnebroek nog het originele vierkant (houtskelet waar het dak op rust).

De bekende Alkmaarse leraar, schrijver en historicus W.J. Hofdijk (1816-1888) maakte van een deel van de kaart van Lourens Pietersz onderstaande impressietekening van Hofstede Varnebrouck⁴⁴. Hij is echter vergeten de stalschuur/boerderij erbij te tekenen. Verder heeft hij de hofstede voorzien van trapegevels, wat niet blijkt uit de kaart van Lourens Pieterz.

Afbeelding 11 - Impressietekening van Hofstede Varnebrouck door W.J. Hofdijk (1816-1888)

Afbeelding 12 - Impressietekening van Hofstede Varnebrouck door Frank Bakkum

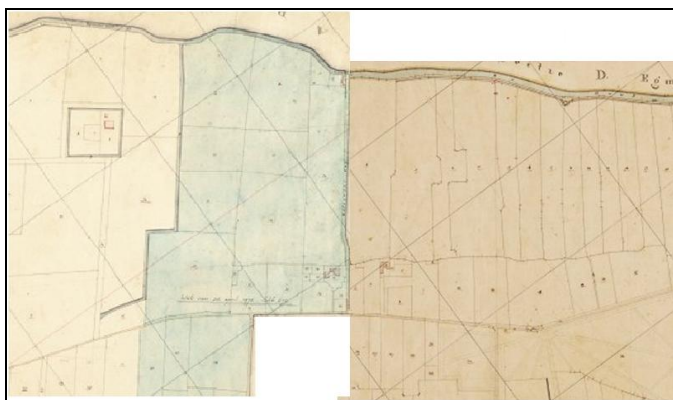
Bron: Afb. 11: Uit Heiloo na Willibrord, Hoofdstuk 7 Het klooster De Blinken door J.F. Neefjes, P 77-88 (Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Studiezaal HEIL 934 HEIL)

Historisch onverantwoord

In de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (OAT) der grondeigenaren en der onbebouwde en gebouwde vasten eigendommen 1832 van Alkmaar, sectie C en E bestreek het Varnebroek de percelen C28 t/m C92 en E45 t/m E323⁴⁵. In hedendaagse straatnamen is C28 t/m C92 het gebied in de Spoorbuurt dat omringd wordt door de Druivenlaan, Geestersingel, Geesterweg, Scharloo, Stationsweg, St. Josephstraat, Snaarmanslaan, Druivenlaan. E45 t/m E323 is het gebied tussen de Geesterweg (bij de Bergerbrug), Geestersingel (langs Bergerhout), Kennemersingel, Kennemerstraatweg, Regulierslaan, Zanderslootweg, Prins Bernhardlaan, Westerweg, Hoevervaart, Zocherstraat, Scharloo, Geesterweg.

Waarom juist dit gebied in 1832 tot het Varnebroek of Vernebroek is bestempeld, blijft een raadsel. Er zal vast geen diepgaand historisch onderzoek aan zijn voorafgegaan. Zelfs het gebied “De Nieuwpoort” onder de Vier Staten behoorde in 1832 tot het Varnebroek, terwijl de Nieuwpoort daarvoor reeds eeuwen een eigen status had bij de bevolking van Alkmaar en Heiloo (zie ook de hiervoor vermelde akte uit 1404⁴⁶). Bijzonder hierin is ook, dat het gebied ten westen van de Westerweg vanaf de Kalkovensweg tot aan, zeg maar, de Prins Bernhardlaan in 1832 geen Varnebroek heette, terwijl dit oorspronkelijk wel het geval was. Sterker nog, daar ligt de oorsprong van het Varnebroek, in ieder geval van vóór 1348 tot 1600!

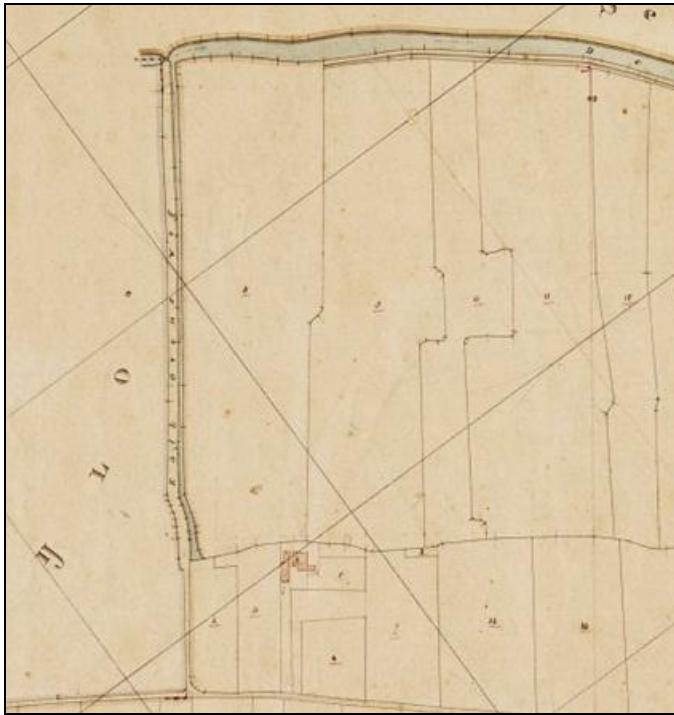
In 1832 is het Varnebroek-gebied van het Verpondingenregister van 1730 en dat van Pieter Roose uit 1800 qua behuizingen verviervoudigd. De Lindelaan is aan beide zijden bijna volgebouwd met huizen, koepels, voorzien van moestuin en/of pleziertuin. Parallel daaraan waren er ook ten noorden en ten zuiden van de Varnebroek en Lindelaan paden ontstaan met ook huizen, moestuinen en pleziertuinen, al nam het tuinieren als hobby in de 19^e eeuw wel aan betekenis af. Bij de oude boerderij Varnebroek rond de Kalkovensweg, daarentegen, is de concentratie bewoning juist afgenomen. Pleisterplaats Varnebroek heeft na de droogmaking van de Egmonder- en Bergermeer in 1565, het verval en later de sloop van het kasteel Kranenbroek in 1573, het vertrek van de Reguliers kloosterorde naar Haarlem in 1571, aan betekenis afgenomen. Interessant gegeven uit onderstaande kaart van 1832 is wel, dat de vaart naar de Egmondermeer van de kaart van Lourens Pietersz uit 1564 hier weer op staat en loopt tot aan de erfscheiding van kadastraal perceel Kad.E2, het perceel waar Gerrit Allertsz. Woggelum tussen 1580 en 1585 eigenhandig een huis timmerde.

Afbeelding 13 - Uitsnede kaart Kadaster OTA 1832 Heiloo Sectie A en Alkmaar Sectie E

Kranenbroek met haar omsingeling staat er prachtig op, het kasteel is wel verdwenen. Hofstede Varnebroek staat op Kad.HLO-A21 in het lichtblauwe gedeelte (Heiloo) rechtsonder. Op perceel E4 (Alkmaar) staat ook nog een boerderij/hofstede. Verder nog een bewoning op HLO-A19 in het lichtblauwe gedeelte (Heiloo) rechtsboven. Op dit kaartje waren er verder anno 1832 geen huizen/schuren genoteerd. Ook hoorde anno 1832 dit gebied ten westen van de Westerweg volgens de OTA niet tot het Varnebroek.

Bron: OAT Kadaster 1832

Afbeelding 14 - Uitsnede kaart Kadaster OAT 1832 Alkmaar Sectie E

Rechts van de Kalkovensweg is duidelijk de vaart zichtbaar die in open verbinding staat met de Houtvaart (ringvaart van de Egmondermeer). Deze vaart liep tot aan de erfscheiding van kadastraal perceel Kad.E2.

Bron: OAT Kadaster 1832

In 1865 worden in Noord-Holland ten behoeve van de aanleg van de spoorlijn onteigeningsprocedures in gang gezet, zo ook in het gebied Varnebroek ter hoogte van de Kalkovensweg⁴⁷. De landerijen van Lourens Berger van de stolpboerderij Varnebroek op Kad.HLO-A21 en Pieter Roskam op Kad.E4 worden doorsneden door de spoorlijn Alkmaar-Heiloo. Het landschap wordt drastisch verstoord. De enige wijze om nog te komen tot het land bewesten de spoorlijn, is over de Kalkovensweg.

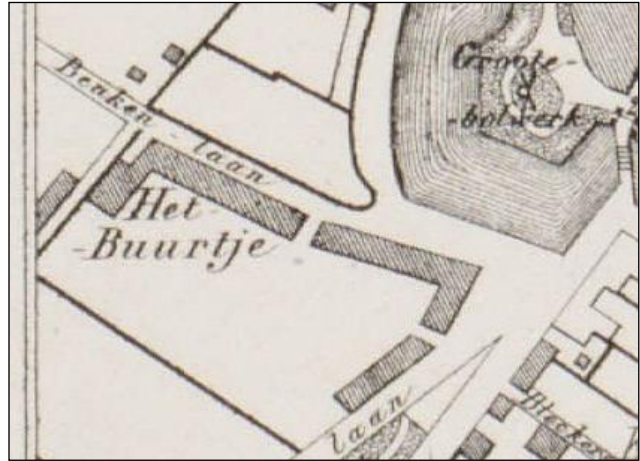

Afbeelding 15 en 16 - Twee uitsnedes uit Onteigeningskaarten Staatsspoorwegen anno 1865, links Alkmaar Sectie E en rechts Heiloo Sectie A

De spoorlijn verandert het gebied Varnebroek definitief en vormt een nieuwe harde grens tussen het oostelijk deel en het westelijk deel. Voor de boeren moet dit een forse deuk hebben opgeleverd in hun bedrijfsvoering.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006725 en PR 1006726

Op kaarten van J. Kuyper anno 1868⁴⁸ staat het Varnebroek vermeld onder Heiloo bij de Hofstede Cranenbroek. In Alkmaar wordt door Kuyper geen Varnebroek vermeld. De huidige straat Varnebroek heet in 1868 volgens Kuyper gemakshalve maar Beukenlaan. De paaltjes tussen de Boekelaan (Lindelaan) en "Het Buurtje" van 1765 zullen inmiddels, anno 1868, wel zijn weggehaald. Het moet de bewoners, voornamelijk renteniers, van "Het Buurtje" bij het zien van deze kaart van Kuypers vast niet aangestaan hebben, dat zij nu ineens aan de Beukenlaan woonden.

Afbeelding 17 en 18 - Twee uitsnedes uit Kaarten van J. Kuyper uit Gemeente-atlas van Nederland, 4e deel, Noord-Holland, 1869, links uit Gemeentekaart Heiloo van 1865 en rechts uit Plattegrond van Alkmaar." No 2 Stad" van 1869.

Links Varnebroek in Heiloo ten oosten van Cranenbroek en rechts "Het Buurtje" in Alkmaar aan de Beukenlaan (Boekelaan) wat tussen 1868 en 1876 Varnebroek is gaan heten.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1003229 en PR 1003157

In het Adresboek van Alkmaar 1876⁴⁹ worden er 9 personen vermeld, woonachtig aan de Varnebroek. Deze adressen gaan van E72 tot en met E84. Dat is op bovenstaand kaartje "Het Buurtje" de bovenste rij huizen aan de zuidzijde van de Boekelaan. Het weiland daartegenover, Kad.E126, ook wel bekend onder de naam Vogelenzang, werd pas vanaf 1882 bebouwd en de huizen aan de zuidzijde van dat weiland werden allemaal opgenomen onder de straatnaam Varnebroek, met uitzondering van de rentenierswoning op de hoek, die als eerste werd gebouwd in 1882, deze kreeg het adres Kennemersingel 1. Op 4 augustus 1882 nam de Wed. K. Zeeman daar haar ton in ontvangst volgens het Tonnenregister van de Stadsreiniging⁵⁰. De grootindustriële W.F. Stoel heeft in 1885 zowaar nog een kinderspeeltuin gesticht aan de Varnebroek, tussen de Egelenburg en de Vogelzang. Die speeltuin is slechts tot 1895 geopend geweest en in 1900 werden ook daar huizen gebouwd⁵¹.

Afbeelding 19 en 20 - Twee uitsnedes uit de "Wandelkaart van Alkmaar en Omstreken" van Stadsarchitect W.F. du Croix uit 1883

Links boerderij Varnebroek in Alkmaar tegen de spoorlijn aan en rechts "Het Buurtje" in Alkmaar wat in 1883 inmiddels Varnebroek heet. De rentenierswoning van wed. K. Zeeman staat er reeds op, evenals de straat Vogelenzang, welke naam door de heer W.F. Stoel is bedacht.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005050

Varnebroek als straatnaam is dus tussen 1868 en 1876 toegekend aan de straat die loopt van de Kennemerstraatweg tot aan het Ropjeskuil. Volgens Bruinvis is deze naam ontstaan door een in het Buurtje wonende rentenier die de ingeving kreeg zijn huis een naam te geven⁵². "Had de man nu gekozen 'Nooit Gedacht', 'Veldwijk', 'Houtrust' of iets dergelijks, hij zou er geen kwaad aan gedaan hebben, maar hij koos de benaming 'Varnebroek'". Ongelukkig gevolg was, dat deze naam rond 1875 tot officiële straatnaam werd gepromoveerd. Bruinvis, toen gemeenteraadslid, had B&W nog gewaarschuwd en gewezen "op het onwenselijke van het hebben van twee plaatsen met denzelfden naam in ééne gemeente..." Zijn wijze raad werd niet opgevolgd. Wie in Alkmaar, behalve Bruinvis, wist zich nog de oorsprong van het Varnebroek te herinneren? Hadden ze rond 1800 het huidige Varnebroek 25 gewoon "Vredenoord" laten heten, dan had deze straat wellicht "Vredenoord" geheten. Toch geen verkeerde naam voor zo'n voorname straat? Wel een geluk, dat de naam Aurora niet in de prijzen viel.

In 1876 worden de naam Lindelaan één keer vermeld in het Adresboek Alkmaar en de Boeke(n)laan acht keer. Het duurt tot 1888 tot de Linde(n)laan de naam Boeke(n)laan definitief heeft verdrongen.

De Varnebroekpolder

In het begin van de 20e eeuw tot circa 1975 is er ook sprake van een Varnebroekpolder in Alkmaar en Heiloo⁵³. Deze polder viel onder de Baafjespolder in Heiloo. Deze polder lag precies op de plek van het Reguliersklooster van Heiloo, tot aan de ringvaart van de Egmondermeer, Kalkovensweg en Westerweg, welke grond in 1832 in eigendom werd toegeschreven aan Klaas Dekker. In 1852 werd Lourens Berger, landman te Alkmaar, eigenaar van de huismanswoning (boerderij Varnebroek), met boet, erf en ruim 38 bunder land voor f. 14.000. Het land bestond uit wei- en bouwland, plus enkele percelen bos⁵⁴. Bij de koop was inbegrepen een watermolentje, waarmee de waterhuishouding van de Varnebroekpolder werd geregeld. Op een topografische kaart van Bergen – Alkmaar – Heiloo staat deze watermolen reeds aangegeven. Dit watermolentje stond langs de oorspronkelijke ringvaart van de Egmondermeer (nu rechts van het fietspad aan de Aert de Gelderlaan, hoek Martin Luther Kingweg) en heeft daar tot 1972 gestaan. Vlak vóór de annexatie van dit gebied door de gemeente Alkmaar in 1972 ten behoeve van de aanleg van de zuidelijke randweg Alkmaar, heeft de gemeente Heiloo dit molentje weggehaald en opgeslagen. In 1974 is dit molentje geplaatst aan het Maalwater in Heiloo, waar het anno 2011 nog steeds staat⁵⁵.

Afbeelding 21 - Varnebroekpoldermolen in 1965

Deze wipwatermolen met een vlucht van 8,56 m en voorzien van een houten vijzel bemaalde tot 1972 de Varnebroekpolder in Heiloo (nu deels Alkmaars grondgebied.) Sinds 1974 staat de molen aan het Maalwater in Heiloo, draaivaardig maar niet maalvaardig.

Bron: www.molendatabase.nl, foto met toestemming geplaatst uit de collectie van Ruud van den Aakster, vrijwillig molenaar van de Varnebroekpoldermolen

Varnebroek anno 2011

Anno 2011 is het Varnebroek slechts de naam van een straat in Alkmaar die loopt van de Kennemersingel tot aan het Ropjeskuil en daarna overgaat in de Lindelaan, een naam die reeds door stadsarchivaris Bruinvis bij de naamstoewijzing in 1875 werd ontraden. En dan hebben we gelukkig ook nog de boerenhofstede Varnebroek op de hoek van de Kalkovensweg/Westerweg Zuid/West zijde (Kad.HLO-A21), een boerderij met een verleden van meer dan 450 jaren, een hofstede die al meer dan 450 jaar de naam draagt van het gebied waar ze deel van uitmaakt. Dit gebied, ten westen van de Westerweg rond de Kalkovensweg is, dat mogen we nu wel stellen, de oorsprong van de naam Varnebroek. Nu maar hopen dat een toekomstige eigenaar van de boerderij de naam niet gaat veranderen in 'Nooit Gedacht', 'Veldwijk', 'Houtrust' of iets dergelijks.

Afbeelding 22 - Stolpboerderij Varnebroek aan de Kalkovensweg 2, hoek Westerweg, in 2002. Achter de boerderij staat de oude stolpschuur.

De huidige voorgevel met hoekpilasters, segmentbogen en een fraaie kroonlijst dateert uit 1875. De boerderij zelf is ouder, vermoedelijk uit de 17^e eeuw. Sinds 1977 is Architectenbureau Leeuwenkamp hierin gevestigd.

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. RAA011012283

In Heiloo staat ter hoogte van het Maalwater de camping met restaurant Klein Varnebroek, een naam die ongetwijfeld een historische betekenis heeft, ware het niet dat die historie pas terug gaat tot het jaar 1968. Alie Berger en Henk Ranzijn, getrouwd in 1945, stichtten in 1968 de camping Klein Varnebroek in Heiloo aan de Omloop vernoemd naar de ouderlijke boerderij (Kad.HLO-A21) van Alie Berger, waar haar familie van 1852 tot 1973 in heeft gewoond. 2011 is het laatste jaar dat je er kunt kamperen. De camping gaat sluiten⁵⁶.

De naam Varnebroek komt verder in Nederland en daarbuiten niet voor. Het is dus een unieke naam. Het dorp Verrebroek in de Belgische provincie Oost-Vlaanderen komt qua naamgeving het dichtst in de buurt. Het kent een ontstaansgeschiedenis dat terug gaat tot 850 en de naam is een samentrekking van Verre, een vroeg middeleeuws riviertje met vele zijtakken dat uitmondde in de Schelde en Broek, waarvan de betekenis reeds bekend is. Verrebroek was een kleine nederzetting van Friezen, die naar hier waren afgezakt. De veengronden waren rijk aan turf en brachten een bloeiende handel op gang.⁵⁷

Enkele details/Bronnen

Datering: 18 juni 1556

Bron: RAA, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 2297

Akte, waarbij Clara van Nijvelt, ambachtsvrouw van Heiloo, aan de stad Alkmaar, aan het regulerenconvent te Heiloo, aan Tyman van der Meyde en aan de burenen van Varnebroek belooft geen tappersnering te zullen toestaan tussen Jan Remmenlaan en de ban van Alkmaar. 18 juni 1556. Met twee authentieke afschriften van 1582.

Bron: Nationaal Archief, Den Haag, Leenhoven en Leen- en Registerkamer van Holland, 1520-1807, nummer toegang 3.01.52, inventarisnummer 147 en 148, Repertorium op de Lenen van de Hofstede Egmond 1270-1650, J.C. Kort, eerder gepubliceerd in 'Ons Voorgeslacht', jrg. 34 (1979) en jrg. 43 (1988), een uitgave van de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie

113. Het huis te Kranenbroek (1477: met singels, boomgaarden enz.) met de heemwerf (1569: in Heiloo, zijnde een begraven hofstede, voor de bezitters waarvan de regulieren van Heiloo wekelijks een mis moeten lezen, terwijl zij ook de brug naar de buurkerk moeten onderhouden);

een stuk weiland daarbij, strekkend oost aan de geest en west aan de mandelen, zuid: Jan Jacobsz., noord: OLV gilde te Alkmaar;

een stuk madeland, genaamd Mandelen, strekkend langs de meer, zuid: Dirk jonge Willemsz., noord: Jan Colijnsz.;

14 want zaailand, genaamd de Platen, zuid: Willem Hendriksz., noord: de papenprove van Heiloo;

een bos land achter Kranenbroek, genaamd Klein Modecting, in de meer;

een half bos land, waarvan Katharina, weduwe van Gerbrand Vader, Arnout Gerardsz. en Jan Nikolaas Willemsz. de andere helft hebben;

twee mandelen, die Jan Agathenz. had;

een mandel, die Jan Allardsz. had en twee mandelen, die Jan Colijnsz. had, noord: de papen van Alkmaar; (1546: het geheel 40 morgen; 1624: 92½ morgen 210 roeden 4 voet groot), (1569: jaarlijks 400 pond waardig, belast met 5 willems schilden zijnde 15 pond, voor Pieter van de Boekhorst als erfpacht en met 5 st. voor de memorie te Alkmaar).

...-1...: Heer Floris van Kranenbroek had de eerste twee percelen opgedragen aan Arnout van IJsselstein en de andere in ruil voor leen in Scharwoude, dat hij ten eigen kreeg, waarna Willem van Kranenbroek beleend is en 113A afgesplitst, fol. 262v-263.

16-4-1411: Gerard van Kranenbroek Willemsz., fol. 263.

25-1-1451: Adriaan van Kranenbroek, die 113B afsplitst, fol. 263.

12-7-1455: Dirk van Rietwijk bij overdracht door Adriaan van Kranenbroek, waarna overdracht aan Adam Dirksz. van Kleef, eventueel te komen op Nikolaas Florisz. van Kranenbroek, diens zwager, of Katharina, Nikolaas' zuster, met lijftocht van Johanna, dochter van Floris Jansz. van Kranenbroek, Adam's vrouw, en Adam kan voor 2 gouden franse schilden eventueel een andere akte laten opmaken, fol. 264v-266v.

11-3-1477: Jan van der Mye Timansz. bij overdracht door Adam van Kleef, secretaris, bij overeenkomst

in 1461 van Timan van der Mye en Anna, dochter van Adam van Kleef, die gestorven is, met lijftocht van de weduwe van Adriaan van Kranenbroek op 20 willems schilden, fol. 266v-267.

20-1-1505: Lijftocht van Siburg, dochter van Jacob van Coulster, gehuwd met Jan van der Mye van Kranenbroek, fol. 267.

25-7-1513: Gerard van Spaarnwoude, baljuw van Brederode, voor Timan van der Mye bij dode van Jan, diens vader, met lijftocht van IJsbrand van der Mye, Timan's broer, op f 25,- rijns jaarlijks, fol. 267v-270.

5-7-1546: Lijftocht van Maria, dochter van Jacob van Schoten, gehuwd met Timan van der Mye, op f 80,- karolus jaarlijks, wanneer zij kinderen heeft, en f 100,- zonder kinderen, fol. 270.
10-11-1559: Ijsbrand van Spaarnwoude, baljuw van Brederode, voor Klara van der Mye bij dode van Timan, haar vader, fol. 270v-271.
...-1569: Klara van der Mye vermeld, LRK 340 fol. 107v-108.
26-9-1578: Adam van der Duin voor Klara van der Mye, zijn vrouw, fol. 271.
25-9-1624: Jan Heyckens voor Anton van Wassenaar, heer van den Bosch, gehuwd met Machteld van der Duin, voor Timan, diens dochter, en Klara en Anna Maria, haar zusters, bij dode van Klara van der Mye, hun grootmoeder, bij kaveling de partijen leengoed A: de hofstede Mye in Nieuwkoop, 26952 pond waard, B: Kranenbroek, 27583 pond 18 s. 9 d. waard, en C: 6 morgen en 11 hont in Warmond, 9 geers in Nieuwe Niedorp, ca. 2100 roeden in Zuidschermer, 489 roeden 4 voet in Puttershoek, de tienden in Maasland, twee derde van de Kraaienburgertiend buiten de stad Delft en 22 willems schilden jaarlijks op de hofstede Rolland, samen 18271 pond 6 s. 10 d. waard, fol. 271, 844-853.
20-9-1628: Nikolaas van der Duin, ambachtsheer van Rijswijk, voor Klara van Wassenaar van Duvendoerde, zijn tante, bij kaveling met Nikolaas zelf, zoon van Timana van Wassenaar, vrouwe van Rijswijk, en Anna Maria van Wassenaar, fol. 853-854.
19-9-1646: Anton Goeters, rentmeester, voor Adam van Wassenaar, heer van den Bosch, Zanen enz., bij dode van Klara, diens zuster, fol. 854-855.

Datering: 23 december 1560

Bron: RAA, Toeg.nr. 10.1.2.011, Archief Burgerweeshuis Alkmaar 1459-1967, Inv.nr. 100
Aankomsttitel voor de Arme Huiszitten te Alkmaar van een kroft land in de ban van Alkmaar bij het Varnebroek, groot 9 wand 14 roeden, afkomstig van Jan Gerritsz upt patgen. 23 december 1560.

Kad.D42

Datering: 1573-1574

Bron: ARA, Arch. Graf.Rekenkamer, registers 751*, Verhuurbouck van Egmont beginnende 1572; deel G, verkoping van het riet in de Egmonder Meren in 1574 met vermelding van de oude koper van 1573

blok 5 stuk 11 letter l, 741r 5v 1573 Dirk Pietersz in de Varnebroek f8.5.0 1574 zie Kad.D41 BLOK500

Kad.D32 en Kad.D33

Datering: 1573-1574

Bron: ARA, Arch. Graf.Rekenkamer, registers 751*, Verhuurbouck van Egmont beginnende 1572; deel G, verkoping van het riet in de Egmonder Meren in 1574 met vermelding van de oude koper van 1573

blok 5 stuk 18 letter s, 1694r 12v 1573 Gerrit Pietersz Breg wonend te Vernebroek f4 1574 Amel Jansz te St. Pancras, met borg Claas Gz Moel aldaar f2 BLOK500

Kad.D34 en Kad.D35

Datering: 1573-1574

Bron: ARA, Arch. Graf.Rekenkamer, registers 751*, Verhuurbouck van Egmont beginnende 1572; deel G, verkoping van het riet in de Egmonder Meren in 1574 met vermelding van de oude koper van 1573

blok 5 stuk 17 letter r, 939r 1573 Jacob Gerritsz in de Vernebroek f6.10 1574 met Kad.D36-38: Claas Gerritsz Mol te St. Pancras met zijn borg Amel Jansz aldaar f9 BLOK500

Kad.E2

Datering: 15 februari 1585

Bron: RAA, ORA 311 fol.116v

Gerrit Allertsz alias Gerrit van Woggenum, wonend in de Varnebroek verkoopt aan Jan Arysz kramer van Sint Pancras, wonend te Alkm een jaarl. lijfrente van f13, niet losbaar, onder verband van zijn huis en erf in de Varnebroek, belendt zuid de weg, en oost en noord de Reguliers van Heiloo = Kad.E3 = VpC4-b, west idem = Kad.EI =VpC3] Borg generaal is (verkopers broer) Aerian Allertsz alias Ouwen BLOK100 hyp[75] ' HK12 Alkmaar

Kad.E2

Datering: 27 juni 1588

Bron: RAA, ORA 133 tol. 142- 142v

Verkoop van een hofstede in de Vernebroek onder Alkm waarop koper reeds een huis timmerde, belend[zuid de Heereweg, oost en noord de Reguliers van Heiloo = Kad.E3 = VpC4-b, west idem == Kad.EI = VpC3], door Pieter Symonsz gorter (onderpand blok63-n) aan Gerrit Allertsz Woggenom; prijs niet vermeld boven de oude last van f6 p.j. losbaar met f100 BLOK100 kp[] HK25_Alkmaar

Kad.E2

Datering: 25 januari 1590

Bron: RAA, ORA 134 fol.49

Gerrit Allertsz Woggenum stelt tot waarnis voor een transport (blok112) zijn (zelfbewoond) huis en erf in de Vernebroek onder Alkm, belend west De Ossenweyt = Kad.EI = VpC3, zuid de Heereweg, noord en oost de Huisarmen of de Wezen van Alkm = Kad.E3 = VpC4-b

Kad.E2

Datering: 19 januari 1591

Bron: RAA, ORA 134 tol.134

Verkoop van een huis en erf in de Varnebroek, belendt zuid de weg naar Den Hoef, west De Osseweyt = Kad.EI == VpC3, oost (= noord) de Weeskinderen van Alkm = Kad.E3 = VpC4-b, met de bruikbaar van de landen die verkoper tegenw. huurt, door Gerrit Allertsz Woggenum (onder generaal verband) aan Claes Aeriansz van Sijbekarspel; prijs f2150 beterschap in 4 jaarl. term. boven de last van f6 p.j. losbaar met f100 conditie: met belofte van restitutie van f100 p.j. voor elk jaar dat het land van de Stad Haarlem eerder wordt verkocht dan de 7 jaren die de huurtermijn nog loopt. Borg generaal voor verkoper is Pieter Jansz Ficker; en borgen generaal voor kopers twee eerste custingen zijn Jan Cornelisz en Cornelis Pouwelsz BLOK100 kp[2250] HK26 Alkmaar

Datering: 28 mei 1591

Bron: RAA, OMA Alkmaar 9 (H.Dz.v.Seevanck) fol.Sv- 9v]

HV (huwelijkse voorwaarden) Gerrit Allertsz van Woggenom x Petronella Symonsdr, wonend buiten de Geesterpoort in de banne van Egmond (Egmondermeer) adres[= Kad.D102-a BLOK500] thv[nots] get[Huybert Jacobsz (h) klerk ter secretarie en Pieter Fransz biersteker van Het Dubbelt Cruys (h: Vermeer), poorters] HK14_Alkmaar

Datum: 24 januari 1603

Bron: RAA, Arch. Weeskamer 16 fol.313

WK1584 erflater[Gerrit Allertsz Woggenum x Trijn Symons, ouders] kinderen[Alidt Gerrits (zelf present)] aanbrenger[Petronella Symons, stiefmoeder] verwanten[Cornelis Cornelisz Sijtescheepmaker en Jan Cornelisz Kunis, naaste bloedvr. mz / Yff Maertsz lakenkoper, voogd stiefm. en nakinderen / Gerrit Symonsz, broer stiefm, / Dirck Allertsz van Spanbroek, oom vz / Jan Arysz van Spanbroek, zusterl. vz / 1606: Claes Jansz, vriend]

inbreng vaders bewijs: f550 waarmee Alidt wordt uitgekocht uit vaders boedel, te weten: twee beste koeien en een bed met toebehoren (tax f200) en f350 te betalen mei 1603-1605, onder verband van het huis en erf waar vader overleed (Egmondermeer) = Kad.D102-a, belend[noord Heerenweg, west en zuid Jan Arentsz = Kad.D102-b en Kad.D103-b1, oost de Ryncxdijk (= ringdijk)] BLOK500 voldaan[1606.05.31 aan Alidt Gerrits x Maerten Jansz] HK08 Alkmaar

Kad.D103-b1 en Kad.D102-b

Datering: 14 mei 1605

Bron: RAA, ORA 139 fol.191- 191v

Verkoop (reeds gedaan 1603.12.06) van het getimmerde van een huis en een perceel weiland daarachter in de Egmondermeer onder Alkm, zijnde het 11e stuk letter L van blok2 (letter B), waar wijlen Gerrit Allertsz van Woggenum zijn huis in staat, groot ca 172r 10v, belendt oost de ringsloot, zuid wed. en erfg. Jan Doeven == Kad.D103-a1. noord de Overgeester wagenweg en het huis en erf van Woggenum = Kad.D102-a], gekomen van de Graafschap van Egmond (nu vervallen aan de landen van Holland en Westfriesland), door mr Johan de Schreve, wonend te Delft als man van Anna Jansdr (als erfg. Van Jan Aeriansz) (onder generaal verband) aan Cornelis Aeriansz Prins, poorter; prijs f425 in 3 jaarl. term. titell1598.12.09 (St.v.Holland)] = titel[1 599.01.30 (voor schout van Egmond) tnv. Jan Aeriansz]

BLOK500 kpl[425]

HK28 Alkmaar

Kad.D-102-a

Datering 03 mei 1608

Bron: RAA, ORA 140 fol.118- 118v

Verkoop van een huis en erf met hooiberg buiten de Geesterpoort, belend[noord de Hereweg, oost de ringsloot, zuid en west Cornelis Aeriansz Prins = Kad.D102-b en Kad.D103-b1L met conditie dat verkoper tussen dit huis en de Geesterpoort geen nering van tapperij mag opzetten, door Cornelis Maertsz waard buiten de Geestpoort (onder generaal verband) aan Jan Pietersz van Nes; prijs f1390 in 6 jaarl. term. boven de oude last van f6.9 p.j. erfpacht tbv. de Grafelijkheid van Egmond BLOK500 kp[1390] vl[6.9] HK28_Alkmaar

Datering: 22 december 1597

Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 2176 Akte, waarbij de Staten van Holland de stad Alkmaar de jurisdictie over een deel van de Egmondermeer bij provisie teruggeven. 22 december 1597. Met akte van bevestiging. 20 december 1601.

Kad.E

Datering: ca. 1810

Bron: J.Belonje, Cranenbroek bij Alkmaar. in: Sp. der Hist. 3 (1968) nr.12, 409 e.v.

PN: Vredenoord

afkomstig van een koepel op Varnebroek nr.25, toebehorende aan de familie Koorn, die na de verbouwing de naam

PN: Aurora

verkreeg. De zandstenen versieringen staan sinds begin 1800 op de dampalen aan de oprit van het huis Cranenbroek onder Heiloo. BLOK107

Datering: 1804-1808

Bron: RAA, SA 335 / Bevolking per buurt

Wijk-A Grondverg.3 buurt3 buurtmeester 1804: Jan Klaasz Welboren = Kad.HLO-A21 BLOK100

inw1804: 63

armen1804: -

inw1806: 72

armen1806: -

inw1807: 69

armen1807: -

huizen1808: 10

Datering: 9 december 1407

Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 746

Schepenen van Alcmair oorkonden, dat zij aan Johannes, klerk van den grafelijken rentmeester, wegens een som van 23 $\frac{1}{2}$ Engelse nobel als huur verschuldigd door Willem Dirxz. aan den rentmeester, zeker land in de vrijheid van Alcmair als pand hebben toegeschat, t.w. een koeweide en 5 want land, gelegen binnen de vrijheid van Alcmere, resp. "bi die croft" en in "ver Nellen broec". Oorspr. (Inv.no. 235). Met de zegels van de schepenen Done Donenz., Henric Willamsz., Aelbrecht Gheyenz., en Walich Gheritsz.

Datering: 8 maart 1404

Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 714

Jan Lambrechtsz. verklaart aan Dirc Willem Dirczoonsz. over te dragen 4 koeweiden in de vrijheid van Alcmere "bi der nuwer poirte", benevens 5 want land binnen deze vrijheid in ver Nellen broec". Oorspr. (Inv.no. 235). Met de rest van het zegel van den oorkonder.

Datering: 26 november 1348

Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 314

Schepenen in Alcmaer oorkonden, dat Willaem van Rietwijn, Poorter aldaar, opgedragen en kwijtgescholden heeft aan heer Hughe van Assendelf ten behoeve van den abt van Egmond enige goederen, gelegen in de vrijheid van Alcmaer in ver Reylende broec en bij de Holenwech, zulks ter vervanging van enige goederen in Rinneghem, die hij van den abt in leen had en verkocht heeft. Oorspr. (Inv.no. 233). Met de zegels van de schepenen Berwoud Winricsz. en Obel Vokelenz.

Datering: 26 november 1348

Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 315

Schepenen van Alcmer oorkonden, dat heer Hughe van Assendelf, monnik en thesaurier van het klooster van Egmond, vóór hem verklaarde ten behoeve van de abt ontvangen te hebben van Willaem van Rietwijn, Poorter in Alcmer drie grazen land uit een land van vier grazen en enige stukken zaadland, welke landen hij namens abt aan Willaem weder in leen gegeven heeft op dezelfde voorwaarden, als deze andere leengoederen van de abdij in leen houdt. Afschrift (Inv.no. 316).

Bron: RAA, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 1593

Datering: 6 maart 1571

Aankomsttitel van een perceeltje land in de ban van Alkmaar over de Geest, afkomstig van de regulieren van Heiloo. 6 maart 1571. 1 charter.

Kad.E126 = nieuw Kad.E1207

Datering: 4 augustus 1882

Bron: RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.49

Kennemersingel 1, huis : wed. K. Zeeman *, 1 ton BLOK105

Bron: RAA, toeg.nr. 84.2.003, Baafjespolder 1760-1977, inv.nr. 21 en 66

- 21 Rekeningen van door de polder geïnde lasten verschuldigd aan het hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland over de voormalige Eendrachtspolder, de polder "Varnebroek", de sectie E van de gemeente Alkmaar en de zogenaamde "Landen onder Heiloo"., 1963-1973.

- 66 Stukken betreffende een door de aanleg van de Alkmaarse randweg noodzakelijk geworden peilverlaging en in de onder de administratie van de Baafjespolder vallende polder "Varnebroek" uit te voeren werken., 1971-1975. Met 9 kaarten en tekeningen.

Bron: RAA, toeg.nr. 84.2.026, Polder Het Maalwater 1728-1979, inv.nr. 50

- 50 Stukken betreffende bemoeienissen van het bestuur met de verplaatsing van het petmolentje van de polder Varnebroek naar de plek van de verdwenen molen van het Maalwater., 1975-1976.

Bron: RAA, toeg.nr. 84.2.044, Polder Varnebroek 1910-1957, inv.nr. 1 t/m 5

- 1-2 Naamsgewijze kadastrale legger. [aangelegd circa 1910, vernieuwd augustus 1951, bijgehouden tot en met 1957]. Inv.nr.: 1 art. 1-383; Inv.nr.: 2 art. 384-761

- 3 Index op de kadastrale percelen, tevens staat van vernummering en klapper op de landeigenaren. [aangelegd circa 1910, bijgehouden tot augustus 1951]. 1 deel

- 4 Index op de percelen en klapper op landeigenaren. [aangelegd 1951, bijgehouden tot en met 1957]. 1 deel

- 5 Rekening. 1947. 1 stuk

Bron: RAA, Bibliotheek, 6 D

Oude Alkmaarse straatnamen, T.P.H. Wortel, Alkmaars Jaarboekje 1967 pagina 34-4

Betreft o.a. Varnebroek

Bron: RAA, Bibliotheek, 1 B 2 J

Verkeerde Namen, C.W. Bruinvis, Artikelen in Alkmaarsche Courant 1920, nrs. 84, 87 en 90.

Betreft o.a. Varnebroek

Bronnen

- ¹ Verkeerde Namen door C.W. Bruinvis, een reeks artikelen gepubliceerd in de Alkmaarsche Courant, 1920, nrs. 84, 87 en 90 (Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Bibliotheek, nr. 1 B 2 J)
- ² Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 2297
- ³ Nationaal Archief, Den Haag, Leenhoven en Leen- en Registerkamer van Holland, 1520-1807, nummer toegang 3.01.52, inventarisnummer 147 en 148; Repertorium op de Lenen van de Hofstede Egmond 1270-1650, J.C. Kort, eerder gepubliceerd in 'Ons Voorgeslacht', jrg. 34 (1979) en jrg. 43 (1988), een uitgave van de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie
- ⁴ Bron: Archives Nationales Paris, N/I, N/II, N/III, N/IV, N/III/Pays-Bas/10
- ⁵ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006013
- ⁶ Bron: Noord-Hollands Archief, Kaartcollectie Provinciale Atlas, bestandsdeelnr. 1408
- ⁷ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005093
- ⁸ Bron: RAA, ORA 140 fol.118- 118v
- ⁹ Bron: RAA, ORA 139 fol.191- 191v
- ¹⁰ Bron: RAA, ORA 311 fol.116v; RAA, ORA 133 tol. 142- 142v; RAA, ORA 134 fol.49; RAA, ORA 134 tol.134
- ¹¹ Bron: RAA, Arch. Weeskamer 16 fol.313
- ¹² Bron: "Ach lieve tijd, tien eeuwen Alkmaar en Alkmaarders", Uitgeverij Waanders – Regionaal Archief Alkmaar
- ¹³ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 2176
- ¹⁴ Bron: Nationaal Archief Den Haag, Arch. Graf.Rekenkamer, registers 751, 1573
- ¹⁵ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006010
- ¹⁶ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005093
- ¹⁷ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1004154
- ¹⁸ Bron: Noordhollands Archief, toeg.nr. 151.1, nrs. 524-695, Kohieren van de verponding 1733 van 162 Noord-Hollandse plaatsen. De hier gebruikte bron is van www.vpnd.nl, Noord-Holland, Verpondingen 1733, Alkmaar, Verpondingskohier 1733 buitengebied dl. 1.
- ¹⁹ Regionaal Archief Alkmaar, inventarisnr. A42, De Platten Grond van de Stad Alkmaar, door Pieter Roose Kzn, ca. 1800
- ²⁰ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1005061
- ²¹ Zie kaart van A. van Panders uit 1765 en J. Kuyper uit 1869
- ²² Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Invent.nr. 335, Opgaven van het aantal inwoners en gealimenterde armen in de 71 buurten van de stad op 1804.06.26, in 1806 en 1807.11.03; en het aantal huizen in 1808.08.
- ²³ Oude Alkmaarse Straatnamen door T.P.H. Wortel, Alkmaars Jaarboekje 1967 p34-40. Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Studiezaal ALKM 050, Bibliotheek 6 D
- ²⁴ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 1100, Verpondingen 1534
- ²⁵ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 329, Lijst van Hoofdbewoners maart 1519
- ²⁶ Zie voetnoot 1
- ²⁷ Zie voetnoot 21
- ²⁸ Cranenbroek bij Alkmaar, door J. Belonje, in: Spiegel der Historie, jrg. 3 (1968) nr. 12, Pag. 409 e.v. (Bron: RAA, Bibliotheek, nr. 100 D)
- ²⁹ Bron: Nationaal Archief Den Haag, Arch. Graf.Rekenkamer, Rekeningnr. 1122, Ontvangsten van Haardgeld van 1493
- ³⁰ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 1824
- ³¹ Bron: Archief van het Sinte Katharinaklooster, genaamd het Oude Hof, te Alkmaar, bewoond door de zusters voor paenitenten van de orde van Sint Franciscus, 1882, door J.J. van der Horst (Bron: Regionaal Archief, Bibliotheek, nr. 72 C) en (Regionaal Archief Alkmaar, Archief Oude Hof, fotokopieën, inv.nr 46)
- ³² Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 746
- ³³ Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 714
- ³⁴ Bron: NH-Archief, toegangsnr. 356, Abdij van Egmond, Regest 314
- ³⁵ Woordenboek der Nederlandsche Taal 8ste dl., 1916
- ³⁶ Bron: Bijdragen tot de Geschiedenis van het Bisdom Haarlem, jaargang 31, 1908, Het Klooster "De Blinken" te Heilo, pag. 281-304 door C.W. Bruinvis (Regionaal Archief Alkmaar, Bibliotheek, nr. 1 G 5 K)
- ³⁷ Bron: Kadaster, OAT 1832, Heiloo Sectie A, Kad.HLO-A21 en verder

-
- ³⁸ Heiloo na Willibrord, Hoofdstuk 7 Het klooster De Blinken door J.F. Neefjes, P 77-88 (Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Studiezaal HEIL 934 HEIL)
- ³⁹ Zie voetnoot 10
- ⁴⁰ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, ORA 133 tol. 142- 142v
- ⁴¹ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, ORA 134, tol. 134
- ⁴² Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Toeg.nr. 10.1.1.001, Archief gem. Alkmaar 1325-1815, Inv.nr. 1593,
- ⁴³ Zie voetnoot 33
- ⁴⁴ Zie voetnoot 33
- ⁴⁵ Bron: Kadaster, OAT 1832, Heiloo Sectie A, en Alkmaar Sectie E. De hier gebruikte bron is van www.watwaswaar.nl
- ⁴⁶ Zie voetnoot 30
- ⁴⁷ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1006725 en PR 1006726
- ⁴⁸ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1003229 en PR 1003157
- ⁴⁹ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Adresboek van Alkmaar 1876
- ⁵⁰ Bron: RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.49
- ⁵¹ Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Beeldbank, Catalogusnr. PR 1000435
- ⁵² Zie voetnoot 1
- ⁵³ Bron: RAA, toeg.nr. 84.2.044, Polder Varnebroek 1910-1957, inv.nr. 1 t/m 5
- ⁵⁴ Alkmaar, Themanummer Monumenten 1977 nr. 4, De tweede jeugd van een Statige Dame, over de stolpboerderij Varnebroek, door Ed Dekker (Bron: Regionaal Archief Alkmaar, Bibliotheek, 4 E 44)
- ⁵⁵ Bron: RAA, toeg.nr. 84.2.026, Polder Het Maalwater 1728-1979, inv.nr. 50 en www.molendatabase.nl databasenr. 667
- ⁵⁶ Bron: Website Camping en restaurant Klein Varnebroek: www.kleinvarnebroek.nl/restaurant/index.swf
- ⁵⁷ Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Verrebroek>